

מקום לא נודע

מה הביא את מיקי גוטשלק, לוחם הקומנדו הימי לשעבר, לצאת למסע חיפושים אחר מקום קבורתם של שני צוללים איטלקיים, שנספו לפני למעלה מ-60 שנה במפרץ חיפה ואיך כל זה קשור לאחוות לוחמים ← מיקי גוטשלק

היו אלה ימי מלחמת העולם השנייה. האיטלקים תקפו את ארצנו מהים ומהאוויר וגרמו נזקים בחיפה ובתל אביב, בעיקר בהפצצות מהאוויר. בעשירי באוגוסט 1942, התגנבה הצוללת האיטלקית "שירה" (Scire) למפרץ חיפה.

בסנדורטים של תקופה זו, היא היתה צוללת משוכללת ביותר וזכתה להצלחות רבות, בטיבוע כלי שייט בריטים רבים בגיברלטר ובאלכסנדריה. בדצמבר 1941 תקפה הצוללת את

"הטבעת אוניית הדגל של המצרים 'האמיר פארוק', ושולת מוקשים חמושה במלחמת העצמאות ב-1948, הצליחו במידה רבה הודות לכלי השייט, הציוד וההדרכה שהתקבלו מאיטליה"

צוותה, ונחה על קרקעית הים, עשרה קילומטר מצפון לחיפה, שם היא נמצאת עד היום. שני אנשי צפרדע של הצוללת, קצין בשם קרסי (Captain Chersi) ונגד בשם דאל בן (Dal Ben), שניהם משייטת 10 האיטלקית, היו מחוץ לגוף הצוללת בעת טיבועה, בניסיון עקר לפרק ולהפעיל את אחת מצוללות הכיס (שזכו לכינוי "חזירים"). כתוצאה מהדף פצצות העומק, הם נהרגו, וגופותיהם נפלטו לאחר ארבעה ימים לחוף גליה בקריית חיים.

הבריטים זיהו אותם על-פי הדסקיות שעל גופם וקברו אותם בחיפזון, מבלי לציין את מיקום בית הקברות בו נקברו. במסכמים ובספרים שנכתבו לאחר המלחמה נכתב, "שהם קבורים בבית קברות בחיפה".

כך התחילה תעלומה, שהעסיקה רבים וטובים לאורך תקופה של למעלה מ-20 שנה, בניסיון לאתר את מקום קבורתם של שני צוללנים משייטת 10 האיטלקית, שנהרגו באותה התקפה על נמל חיפה.

אנשי צפרדע בניחוח איטלקי

בתחילת מלחמת העולם השנייה, הקים הצי האיטלקי יחידת אנשי צפרדע, מהמתקדמות בעולם. במקביל, שיפר את ביצועי הצוללות שלו, תוך הפעלת כלי נשק חדשים, כגון צוללות כיס (חזירים) ומוקשים תת מימים להפעלה ע"י שני צוללנים בלבד.

נתוני ה'שירה'

מקור השם: חבל ארץ בצפון אתיופיה.
תאריך בנייה: 1937-38 בלה טפציה, איטליה.
אורך: שישים מטרים.
עוצמה: שני מנועי דיזל שאפשרו מהירות של 14 קשר על פני הים, ו-7 וחצי קשר בעומק.
חימוש: שישה משגרי טורפדו, ושלושה תאים מיוחדים לצוללות כיס זעירות (חזירים).

רק ותיקי חיל הים יודעים אל נכון, כי תרומתם של האיטלקים להקמת שייטת 13 של חיל הים הישראלי, בתחילת דרכו, היתה משמעותית ביותר. הטבעת אוניית הדגל של המצרים "האמיר פארוק", ושולת מוקשים חמושה במלחמת העצמאות ב-1948, הצליחו במידה רבה הודות לכלי השייט, הציוד וההדרכה שהתקבלו מאיטליה. הצלחת פעולה זו, בפיקודו של יוחאי בן נון, היתה נקודת מפנה במלחמת העצמאות בזירת הים, ובעקבות כך הושגה שליטה מלאה בים על-ידי חיל הים הישראלי.

שנים רבות לאחר מכן, בשנת 1954, כשגויסתי והגעתי לשייטת 13, הופתעתי לגלות שכל הציוד היה מתוצרת איטליה ובחלקו העתקות של ציוד איטלקי מקורי.

בגדי הגומי לצלילות היו מתוצרת "פירלי" ומכשירי הצלילה היו מתוצרת "קרסי", ובחלקם העתקות שנעשו בארץ בבית החרושת פרנץ-לוי (בית חרושת לייצור גומי במפרץ חיפה), ונקראו מצ"ת (מכשיר צלילה תוצרת). גם סירות הנפץ וה"חזירים" היו על-פי הדגם האיטלקי המקורי.

כמוכן שקיבלנו הרצאות מפיו של יוסלה דרור ז"ל (מבכירי השייטת), על שייטת 10 האיטלקית. למעשה, דפוסי האימונים היו אז המשך לתורת הלחימה של הצוללים האיטלקים. במבט לאחור, אולי הודות לכל אלה נמשכתי למשימה המתגרת של איתור קברי הצוללים האיטלקים.

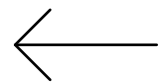
הציבור נקרא לסייע

סיפור החיפושים שלי מתחיל "בפניה לציבור", שהפיץ חנן רותם (עיתונאי בדימוס וחברו של ד"ר מיכאל אלבר), ובו מסופר על שני קברים בחיפה משנת 1942, מהצוללת "שירה", שאיש אינו יודע את מיקומם.

ד"ר אלבר, רופא חיפאי המתגורר שנים רבות באיטליה, מתאר את השתלשלות האירועים:

"סיפור הצוללת האיטלקית 'שירה' היה נהיר לי על בוריו, עוד טרם לימודי באיטליה. ההתעניינות שלי החלה במקרה",

לין גבריאל ובנה ארן ג'והאן.
"גם כשכבר מוצאים עבודה בפיליפינים, השכר הוא 100 דולר בחודש. זה לא שכר שאפשר באמת לחיות ממנו"

מספר אלבר, "בעקבות ביקור של תועמלן תרופות במרפאה שלי, בתחילת שנות ה-80. בשיחה שניהלנו, טען האיש שהצבא האיטלקי לא רדף את היהודים בתקופת מלחמת העולם השנייה. עניתי לו, שבעלת בריתה של גרמניה הנאצית, איטליה, הפציצה מקומות שלא היה להם קשר ישיר למלחמה. כשהזכרתי לו את הצוללת 'שירה', שבאה לתקוף את נמל חיפה, הבחנתי בחיורו על פניו. מיד שאל אותי אם היה לי קשר ישיר או עקיף לפעולה, שהביאה בסופו של דבר לטיבוע הצוללת. עניתי לו שאני יליד 1943, וכי הצוללת רבת המעללים, 'שירה', שהאנגלים חיפשו זמן רב, טובעה על-ידי הפריגטה הבריטית 'איסלי' בעשרה באוגוסט 1942, ולכן אין לי קשר אישי לפרשה. כשהזכרתי את סיפור הגופות שנפלטו לחוף 'גליה', התרגשותו גברה, והוא סיפר שדודו, אחי אביו, אג'יל קרסי, הוא אחד משני הנספים שמקום קבורתם אינו ידוע. 'רבים ניסו בדרכים שונות לאתר את מקום קבורתם אך ללא הצלחה', הוא הוסיף בהתרגשות. "את אותה 'פנייה לציבור', בצירוף פרטים נוספים, הביא לי יום אחד חברי, המהנדס פאוסטו די-קסטרו, באומרו: "הרי אתה בוגר שייטת 13 ואתה כיום בפנסיה. אולי תוכל אתה לנסות ולגלות משהו על הפרשה הזו? רבים ניסו ולא הצליחו..."

התעניינותי התעוררה באחת וכך החלו ארבעה חודשי חיפושים אינטנסיביים.

ראשית עברתי בבתי הקברות בחיפה, האזרחיים והצבאיים, וכן במנזרים, כפי שעשו רבים לפני, שניסו לפענח את הפרשה, כמו אלי רביד, מיכאל אלבר ואחרים. במקביל, פתחתי בהתכתבות ענפה באינטרנט עם אתרים רבים הקשורים למלחמת העולם ה-2 וכן עם אתרים העוסקים בבתי הקברות הבריטים ברחבי העולם. כתבתי למנזרים, למשרות, לאתרי הנצחה בארץ ובעולם ולאיתרים שקשורים לצי איטליה ואנגליה. הופתעתי לגלות נכונות של רבים וטובים, בארץ ובעולם, לסייע בחיפושים, ביניהם בריטים, גרמנים ואיטלקים. בנוסף, שלחתי דיווחים יום-יומיים לד"ר מיכאל אלבר באיטליה.

מפנה דרמטי בחיפושים

בתשובה לפנייתי באינטרנט, התקבל מסמך מקצין איטלקי בשם מרקו מסללני, איש צוללות איטלקי, המכיל צילומי דפים מספר. הספר, הנקרא "שירה" מאת הסופר נסי (Nesi), שיצא לאור לאחרונה, כלל בין דפיו צילום של בית הקברות הצבאי הבריטי בחוף הכרמל משנת 1950, ואזכור הקברים והצלבים שעליהם, ללא ציון מיקומם המדויק. כשלב זה הגדרתי לעצמי מספר עקרונות במטרה לצמצם להתמקד בחיפושים: א. המקום חייב להיות בקשר גיאוגרפי לתמונה המופיעה בספר

"שירה" מאת נסי. ב. הקברים חייבים להימצא בתחומי בית קברות בריטי, שהיה בשימוש השנים 1945-1940. ג. יש לשער, כי סמוך לקברים ימצאו אנשי ביטחון בריטים, ימאים בריטים, וימאים זרים. ד. קרוב לוודאי שאין סימון על הקברים לאחר 66 שנה. ה. במקביל חשוב לנסות להשיג עדויות ומסמכים מגורמים בארץ ובחו"ל. בחודש נובמבר 2008 ירדתי שוב לבית הקברות הבריטי בחוף הכרמל. לאחר אין ספור פעמים, החלטתי לנסות ולעבור את הצמחייה בקצה הצפוני של בית הקברות. להפתעתי, גיליתי במרחק שלושה מטרים מהכניסה הראשית בית קברות קטן, שגודלו כעשרים על עשרים מטרים בלבד, ובו קבורים שוטרים בריטיים, ימאים בריטיים, ימאים זרים, וכולם מהשנים '39 עד '48. בין הקברים גיליתי מספר צלבי עץ ללא שמות, וכן רווחים "ריקים" בין הקברים עצמם. בעזרת מגרפה גיליתי, שמתחת לשכבת החצץ, בעומק סנטימטרים ספורים, קיימים בסיסי בטון עגולים שבמרכזם חור עם שאריות צלב עץ שנעלם עם השנים. שומר בית הקברות, שאיתו התיידדתי, סיפר לי שירש את עבודתו של אביו, שסיפר לו שלפני שנים רבות הוצאו גופות של לוחמים איטלקיים מבית הקברות בחוף הכרמל, והוחזרו לאיטליה. מידע זה, נטמן מבחינתי בין יתר ניירות החיפושים, ולא זכה בעיניי לבדיקה ההולמת, דבר שהתברר כטעות משמעותית בהמשך החיפושים. בינתיים, בעזרת הנתונים מתוך ספרו של נסי, הצלחתי לכבוד שני קברים לא מסומנים במרווח השנים 1939-42. סימנתי את הקברים הללו בצלבי מתכת שחורים חדשים, צילמתי את האתר ושלחתי את כל החומר לד"ר מיכאל אלבר באיטליה וכן לאתר הצוללות האיטלקי (www.betason.it), שדרכו איתר אותנו אותו קצין איטלקי, מרקו מאסללני, אשר לו אנו חייבים בסופו של דבר, את גילוי קצה החוט לפתרון התעלומה.

פתרון התעלומה

בתהליך רצוף של התכתבות עם מרקו מאסללני ובעזרת חבריו לאתר הצוללות האיטלקי, הצליח הקצין ליצור קשר עם מחלקה מיוחדת במשרד ההנצחה ברומא, ומשם נמסרו לו הפרטים הבאים: בשנת 1965 פתח הקונסול האיטלקי בת"א במבצע של העברת של חמישה ארונות של חללים איטלקיים מבית הקברות הבריטי

בחוף הכרמל בחיפה, לקבורה צבאית בעיר בארי שבדרום איטליה. קברו של אחד הצוללנים, דאל בן, זוהה בוודאות מאחר ושמו שרד על הצלב עד לפינוי, אך קברו של הקצין קרסי לא זוהה בוודאות, מאחר שהצלב עם שמו נעלם מעל לקברו. הארון הלא מזוהה נטמן בבית הקברות באיטליה כ"חייל אלמוני" ואילו הארון של הנגד דאל בן הועבר ונטמן בעיירה בצפון איטליה על-פי בקשת אימו. ואכן, לאחר יומיים קיבל ד"ר מיכאל אלבר באיטליה אישור מבן אחיו של הקצין קרסי, שאכן הודעה בכתב על העברת הגופות נמסרה למשפחתו לפני שנים רבות. כך הגיעה לסיימה פרשה ימית מרתקת, שהעסיקה רבים בחיפוש אחרי קברם של שני צוללנים איטלקים, מהשייטת ה-10 האיטלקית, שהועברו לפני שנים רבות לקבורה באיטליה.

אחות אנשי הדממה

נסגר מעגל. לא מעט תהיתי מה הניע אותי לזנוח את כל עיסוקי ולהקדיש ימים כלילות, ארבעה חודשים תמימים, בחיפושים קדחתניים אחרי גופותיהם של שני צוללנים איטלקיים שביקשו לתקוף לפני עשרות שנים את חיפה עירי? ממה נובע הדיבוק שאחו בי לתור אחרי קברותיהם של שניים שלא הכרתי מימיי? דומה כי ברית רעים של אחים למקצוע, לוחמי קומנדו ימי כמוני, היא שהכריע את הכף וגרמה לי לפעול כפי שפעלתי. ברית זו נכרתה, שלא מדעת, בין חיל הים הישראלי לבין חיל הים האיטלקי, ולצידו הצלילה האיטלקי, ששימש אותנו בקומנדו הימי הישראלי בזמן הקמתו לפני עשרות שנים. תרומתו המכרעת של חיל הים האיטלקי לבניית הכוח הימי המיוחד של מדינת ישראל, הם גל עד לרעות שכזו. נותר רק להצטער על כך, שנתורו ברחבי הארץ קברים רבים מוזנחים וללא מצבות, כשמאחוריהם מסתתרים אנשים וסיפורים מרתקים, אך בגלל ההזנחה, ספק אם נוכל לדעת מי הם היו ומה סיפורם. □

תודות

ד"ר ירון פרי, אוני' חיפה / ת"אל (מיל') ישראל לשם / ד"ר מיכאל אלבר, איטליה / חנן רותם / מר חורי, מנהל בית קברות השרון / רס"ן מרקו מאסללני, חיל הים האיטלקי / ד"ר אריה קיזל, אוני' חיפה / ס"אל (מיל') בן-ארי קפוסטה / יעקב שורר, העמותה לתולדות חיפה / עמותת חיל הים / עמותת ה"עטלף" שייטת 13 / עמותת "דולפין" הצוללות.

מושגי יסוד
 השייטת ה-10 קבוצת אנשי צפרדע איטלקיים במלחמת העולם השנייה.
 אנשי צפרדע צוללים חמושים במוקשים שעסקו בטיבוע אוניות מתחת למים.
 חזירים כינוי לצוללות כיס זעירות המופעלות על ידי שני צוללים.
 פצצות עומק חביות חומר נפץ שהוטלו מאוניות במטרה לפגוע בצוללות.
 מכשירי "קרסי" מכשירי צלילה עם חמצן במעגל סגור תוצרת איטליה.